

10. Structura de date graf

- În problemele care apar în programare, matematică, inginerie în general și în multe alte domenii, apare adeseori necesitatea reprezentării unor relații arbitrare între diferite obiecte, respectiv a interconexiunilor dintre acestea.
- Spre exemplu, dându-se **traseele aeriene ale unui stat** se cere să se precizeze **drumul optim** dintre două orașe.
 - **Criteriul de optimalitate** poate fi spre exemplu timpul sau prețul, drumul optim putând să difere pentru cele două situații.
- **Circuitele electrice** sunt alte exemple evidente în care interconexiunile dintre obiecte joacă un rol central.
 - Piese (tranzistoare, rezistențe, condensatoare) sunt interconectate prin legături electrice.
 - Astfel de circuite pot fi reprezentate și prelucrate de către un sistem de calcul în scopul rezolvării unor probleme simple cum ar fi: “Sunt toate piesele date conectate în același circuit?” sau a unor probleme mai complicate cum ar fi: “Este funcțional în anumit circuit electric?”.
- Un al treilea exemplu îl reprezintă **planificarea activităților**, în care obiectele sunt task-uri (activități, procese) iar interconexiunile precizează care dintre activități trebuie finalizate înaintea altora.
 - Întrebarea la care trebuie să ofere un răspuns este: “Când trebuie planificată fiecare activitate?”.
- Structurile de date care pot modela în mod natural situații de natura celor mai sus prezentate sunt cele derivate din conceptul matematic cunoscut sub denumirea de **graf**.
- **Teoria grafurilor** este o ramură majoră a matematicii combinatorii care în timp a fost și este încă intens studiată.
 - Multe din proprietățile importante și utile ale grafurilor au fost demonstrate, altele cu un grad sporit de dificultate își așteaptă încă rezolvarea.
- În cadrul capitolului de față vor fi prezentate doar câteva din proprietățile fundamentale ale grafurilor în scopul înțelegerii algoritmilor fundamentali de prelucrare a structurilor de date graf.
 - Ca și în multe alte domenii, studiul algoritmic al grafurilor respectiv al structurilor de date graf, este de dată relativ recentă astfel încât alături de algoritmi fundamentali cunoscuți de mai multă vreme, mulți dintre algoritmi de mare interes au fost descoperiți în ultimii ani [Se88].

10.1. Definiții

- Un graf, în cea mai largă accepțiune a termenului, poate fi definit ca fiind o **colecție**

de noduri și arce.

- Un **nod** este un obiect care poate avea un nume și eventual alte proprietăți asociate
- Un **arc** este o conexiune neorientată între două noduri.
- Notând cu N mulțimea nodurilor și cu A mulțimea arcelor, un graf G poate fi precizat formal prin enunțul $G = (N, A)$.
- În figura 10.1.a. (a),(b) apar două exemple de grafuri.

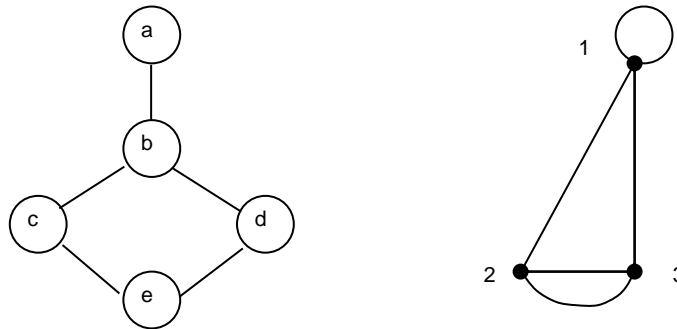

Fig.10.1.a. Exemple de grafuri

- **Ordinul** unui graf este numărul de noduri pe care acesta le conține și se notează cu $|G|$.
- **Arcele** definesc o **relație de incidență** între perechile de noduri.
 - Două noduri conectate printr-un arc se numesc **adiacente**, altfel ele sunt **independente**.
 - Dacă a este un arc care leagă nodurile x și y ($a \sim (x, y)$), atunci a este **incident** cu nodurile x și y .
 - Singura **proprietate** presupusă pentru această relație este **simetria** [10.1.a]

$$(x, y) \in A \Rightarrow (y, x) \in A \text{ unde } A \text{ este mulțimea arcelor.} \quad [10.1.a]$$

- Un graf poate fi definit astfel încât să aibă un arc $a \sim (x, x)$.
 - Un astfel de arc se numește **bucă** ("loop").
 - Dacă relația de incidență este **reflexivă**, atunci fiecare nod conține o astfel de buclă.
- Există și posibilitatea ca să existe mai multe arce care conectează aceeași pereche de noduri.
 - Într-un astfel de caz se spune că cele două noduri sunt conectate printr-un **arc multiplu**

- Grafurile în care nu sunt acceptate arce multiple se numesc **grafuri simple**
- În figura 10.1.a (b) este reprezentat un graf cu buclă și arc multiplu.
- Numărul de arce incidente unui nod reprezintă **gradul nodului** respectiv.
 - Se numește **graf regulat** acel graf în care toate nodurile sunt de același grad.
- Într-un **graf complet** de ordinul n notat cu K_n , fiecare pereche de noduri este adiacentă.
 - În figura 10.1.b. apar reprezentate grafurile complete până la ordinul 6.

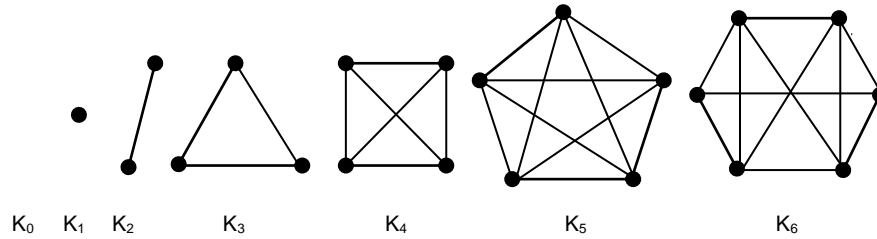

Fig.10.1.b. Exemple de grafuri complete

- Un graf se numește **planar** dacă el poate fi astfel reprezentat într-un plan, încât oricare două arce ale sale se intersectează numai în noduri [GG78].
- O teoremă demonstrată de Kuratowski precizează că orice **graf neplanar** conține cel puțin unul din următoarele grafuri de bază:
 1. 5-graful complet (K_5), sau
 2. Graful utilitar în care există două mulțimi de câte trei noduri, fiecare nod fiind conectat cu toate nodurile din cealaltă mulțime (Fig.10.1.c.)

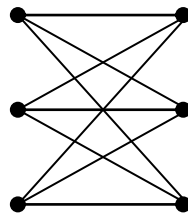

Fig.10.1.c. Graf utilitar

- Un **graf** se numește **bipartit** dacă nodurile sale pot fi partiționate în două mulțimi distincte N_1 și N_2 astfel încât orice arc al său conectează un nod din N_1 cu un nod din N_2 .
 - Spre exemplu **graful utilitar** este un în același timp un **graf bipartit**.

- Fie $G = (N, A)$ un graf cu mulțimea nodurilor N și cu mulțimea arcelor A . Un **subgraf** al lui G este graful $G' = (N', A')$ unde:
 1. N' este o submulțime a lui N ;
 2. A' constă din arce (x, y) ale lui A , astfel încât x și y aparțin lui N' .
- În figura 10.1.d apare un exemplu de graf (a) și un subgraf al său (b).

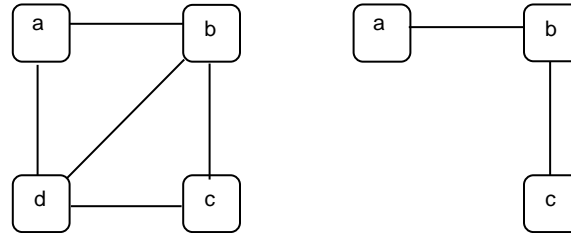

Fig.10.1 d. Graf și un subgraf al său

- Dacă mulțimea de arce A' conține toate arcele (x, y) ale lui A pentru care atât x cât și y sunt în N' , atunci G' se numește **subgraf indus** al lui G [AH85].
- Un graf poate fi reprezentat în manieră grafică marcând nodurile sale și trasând linii care materializează arcele.
 - În același timp însă, un graf poate fi conceput ca și un tip de date abstract, independent de o anumită reprezentare grafică.
 - Un graf, poate fi definit spre exemplu, precizând doar mulțimea nodurilor și mulțimea arcelor sale.
- Reprezentarea grafică a unui graf nu este unică.
 - Spre exemplu fig.10.1.e (a) respectiv (b) reprezintă unul și același graf.

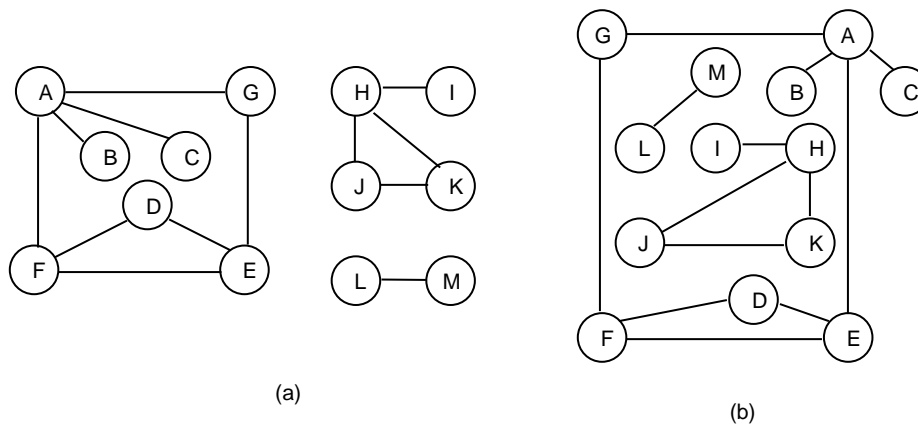

Fig.10.1.e. Reprezentări echivalente ale unui graf

- În anumite aplicații, cum ar fi exemplul cu traseele aeriene, poziția nodurilor (orașelor) este precizată fizic prin amplasarea lor pe harta reală a statului, rearanjarea structurii fiind lipsită de sens.

- În alte aplicații însă, cum ar fi planificarea activităților, sunt importante nodurile și arcele ca atare independent de dispunerea lor geometrică.
- În cadrul capitolului de față vor fi abordați algoritmi generali, care prelucrează colecții de noduri și arce, făcând abstracție de dispunerea lor geometrică, cu alte cuvinte făcând abstracție de **topologia grafurilor**.
- Se numește **drum** (“**path**”) de la nodul x la nodul y , o secvență de noduri n_1, n_2, \dots, n_j în care nodurile succesive sunt conectate prin arce aparținând grafului.
 - **Lungimea unui drum** este egală cu numărul de arce care compun drumul.
 - La limită, un singur nod precizează un drum la el însuși de lungime zero.
- Un drum se numește **simplu** dacă toate nodurile sale, exceptând eventual primul și ultimul sunt distincte.
- Un **ciclu (bucă)** este un drum simplu de lungime cel puțin 1, care începe și se sfârșește în același nod.
- Dacă există un drum de la nodul x la nodul y se spune că acel drum **conectează** cele două noduri, respectiv nodurile x și y sunt **conectate**.
- Un graf se numește **conex**, dacă de la fiecare nod al său există un drum spre oricare alt nod al grafului, respectiv dacă oricare pereche de noduri aparținând grafului este conectată.
 - Intuitiv, dacă nodurile se consideră obiecte fizice, iar conexiunile, fire care le leagă, atunci un graf conex rămâne unitar, indiferent de care nod ar fi “suspendat în aer”.
- Un graf care nu este conex este format din **componente conexe**.
 - Spre exemplu, graful din fig.10.1.a este format din trei componente conexe.
- Un graf se numește **ciclic** dacă conține cel puțin un ciclu.
 - Un ciclu care include toate arcele grafului o singură dată se numește **ciclu eulerian (hamiltonian)**.
 - Este ușor de observat că un asemenea ciclu există numai dacă graful este conex și gradul fiecărui nod este par.
- Un **graf conex aciclic** se mai numește și **arbore liber**.
 - În fig.10.1.f apare un graf constând din două componente conexe în care fiecare componentă conexă este un arbore liber.
 - Se remarcă în acest sens, observația ca arborii sunt de fapt cazuri particulare ale grafurilor.
 - Un grup de arbori neconectați formează o **pădure** (“**forest**”).

- Un **arbore de acoperire** (“spanning tree”) al unui graf, este un subgraf care conține toate nodurile grafului inițial, dar dintre conexiuni numai atâtea câte sunt necesare formării unui arbore.
 - Se face precizarea că termenul de “acoperire” în acest context are sensul termenului “**cuprindere**”.

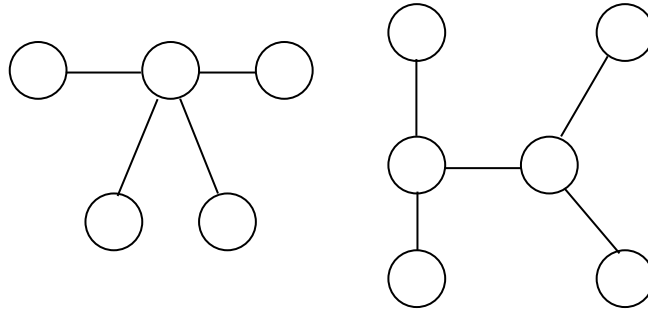

Fig.10.1.f. Graf aciclic format din două componente conexe

- În figura 10.1.g este prezentat un graf (a) și un arbore de acoperire al grafului (b).

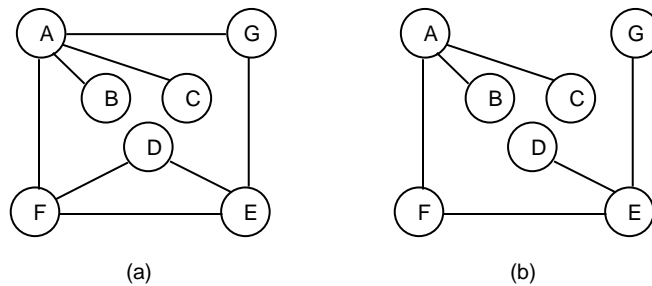

Fig.10.1.g. Graf și un arbore de acoperire al grafului

- Un arbore liber poate fi transformat într-un arbore ordinar dacă se “suspendă” arborele de un nod considerat drept rădăcină și se orientează arcele spre rădăcină.
- **Arborii liberi** au două proprietăți importante:
 1. Orice **arbore liber** cu n noduri conține exact $n-1$ arce (câte un arc la fiecare nod, mai puțin rădăcina);
 2. Dacă unui **arbore liber** i se adaugă un arc el devine obligatoriu un **graf ciclic**.
- De aici rezultă două consecințe importante și anume:
 1. Un graf cu n noduri și mai puțin de $n-1$ arce **nu** poate fi **conex**;
 2. Pot exista grafuri cu n noduri și $n-1$ arce care **nu** sunt arbori liberi. (Spre exemplu dacă au mai multe componente conexe).
- Notând cu n numărul de noduri ale unui graf și cu a numărul de arce, atunci a poate lua orice valoare între 0 și $(1/2)n(n-1)$.

- Graful care conține toate arcele posibile este **graful complet de ordinul n** (K_n).
- Graful care are relativ puține arce (spre exemplu $a < n \log_2 n$) se numește **graf rar** (“sparse”)
- Graful cu un număr de arce apropiat de graful complet se numește **graf dens**.
- Dependența fundamentală a topologiei unui graf de doi parametri (n și a), face ca studiul comparativ al algoritmilor utilizați în prelucrarea grafurilor să devină mai complicat din cauza posibilităților multiple care pot să apară.
- Grafurile prezentate până în prezent se numesc și **grafuri neorientate** și ele reprezintă cea mai simplă categorie de grafuri.
- Prin asocierea de informații suplimentare nodurilor și arcelor, se pot obține categorii de grafuri mai complicate.
- Astfel, într-un **graf ponderat** (“**weighted graph**”), fiecărui arc i se asociază o valoare (de regulă întreagă) numită **pondere** care poate reprezenta spre exemplu o distanță sau un cost.
- În cadrul **grafurilor orientate** (“**directed graphs**”), arcele sunt orientate, având un sens precizat, de la x la y spre exemplu.
 - În acest caz x se numește coada sau sursa arcului iar y vârful sau destinația sa.
 - Pentru reprezentarea arcelor orientate se utilizează săgeți sau segmente direcționate (fig.10.1.h. (a), (b),(c)).

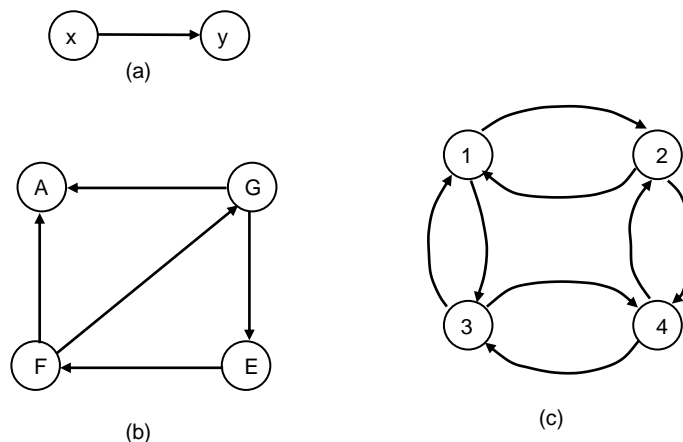

Fig.10.1.h. Grafuri orientate

- **Grafurile orientate ponderate** se mai numesc și **rețele** (“**networks**”).
- Informațiile suplimentare referitoare la noduri și arce nuanțează și în același timp complică manipularea grafurilor care le conțin.

10.2. Tipul de date abstract graf

- Pentru a defini **tipul de date abstract (TDA) graf** este necesară:
 - (1) Precizarea **modelului matematic** care conturează conceptul de graf prezentat în paragraful anterior
 - (2) Precizarea **operatorilor** definiți pe acest model. În cele ce urmează se prezintă două variante, una extinsă și alta redusă, de seturi de operatori aferenți unui TDA graf.

10.2.1. TDA graf. Varianta 1 (Shiflet)

- În cadrul variantei Shiflet [Sh90] un graf este considerat ca și o **structură de noduri și arce**.
 - Fiecare nod are o cheie care identifică în mod univoc nodul.
 - Modelul matematic, notațiile utilizate și setul de operatori preconizat pentru această variantă apar în [10.2.1.a]:

TDA Graf (Varianta 1 - Shiflet) [10.2.1.a]

Modelul matematic: graful definit în sens matematic.

Notații:

TipGraf - tipul de date abstract graf;
TipElement - tipul asociat porțiunii element a nodului
TipCheie - tipul asociat porțiunii cheie a unui element
TipInfo - tipul corespunzător porțiunii de informație a unui element
TipIndicNod - tip referință la structura unui nod
TipIndicArc - tip referință la structura unui arc

Operatori:

1. **InitGraf**(*g*: *TipGraf*); - procedură care creează graful vid *g*;
2. **GrafVid**(*g*: *TipGraf*):*boolean*; - operator care returnează **true** dacă graful este vid respectiv **false** în caz contrar;
3. **GrafPlin**(*g*: *TipGraf*):*boolean*; - operator boolean care returnează **true** dacă graful este plin. Se precizează faptul că această funcție este legată direct de maniera de implementare a grafului. Valoarea ei adevărată presupune faptul că zona de memorie alocată structurii a fost epuizată și în consecință nu se mai pot adăuga noi noduri.
4. **CheieElemGraf**(*g*: *TipGraf*, *e*: *TipElement*): *TipCheie*; - operator care returnează cheia elementului *e* aparținând grafului *g*.

5. **CautaCheieGraf**(*g: TipGraf; k: TipCheie*); - operator boolean care returnează valoarea adevărat dacă cheia *k* este găsită în graful *g*.
6. **IndicaNod**(*g: TipGraf; k: TipCheie; var indicNod: TipIndicNod*); - operator care face ca *IndicNod* să indice acel nod din *g* care are cheia *k*, presupunând că un astfel de nod există.
7. **IndicaArc**(*g: TipGraf; k1,k2: TipCheie; var indicArc: TipIndicArc*); - operator care face ca *indicArc* să indice arcul care conectează nodurile cu cheile *k₁* și *k₂* din graful *g*, presupunând că arcul există. În caz contrar *indicArc* ia valoarea indicatorului vid.
8. **ArcVid**(*g: TipGraf; indicArc: TipIndicArc*):boolean; - operator boolean care returnează valoarea adevărat dacă arcul indicat de *indicArc* este vid.
9. **InserNod**(**var** *g: TipGraf; e: TipElement*); - operator care înserează un nod *e* în graful *g* ca un nod izolat (fără conexiuni). Se presupune că înaintea inserției în *g* nu există nici un nod care are cheia identică cu cheia lui *e*.
10. **InserArc**(**var** *g: TipGraf; k1,k2: TipCheie*); - operator care înserează în *g* un arc incident nodurilor având cheile *k₁* și *k₂*. Se presupune că cele două noduri există și că arcul respectiv nu există înaintea inserției.
11. **SuprimNod**(**var** *g: TipGraf; indicNod: TipIndicNod*); - operator care suprimă din *g* nodul precizat de *indicNod*, împreună cu toate arcele incidente. Se presupune că înaintea suprimării, un astfel de nod există.
12. **SuprimArc**(**var** *g: TipGraf; indicArc: TipIndicArc*); - operator care suprimă din *g*, arcul precizat de *indicArc*. Se presupune că înaintea suprimării un astfel de arc există.
13. **ActualizNod**(**var** *g: TipGraf; indicNod: TipIndicNod; x: TipInfo*); - operator care plasează valoarea lui *x* în porțiunea "informație" a nodului indicat de *indicNod* din graful *g*. Se presupune că *indicNod* precizează un nod al grafului.
14. **FurnizeazaNod**(*g:TipGraf; indicNod: TipIndicNod*): *TipElement*; - operator care returnează valoarea elementului memorat în nodul indicat de *indicNod* în graful *g*.
15. **TraversGraf**(**var** *g: TipGraf; Vizită (ListăArgumente)*) - operator care realizează traversarea grafului *g*, executând pentru fiecare element al acestuia procedura *Vizită(ListaArgumente)*, unde *Vizită* este o procedură specificată de utilizator iar *ListăArgumente* este lista de parametri a acesteia.

10.3. Tehnici de implementare a tipului de date abstract graf

- În vederea prelucrării grafurilor concepute ca și tipuri de date abstracte (TDA) cu ajutorul sistemelor de calcul, este necesară la primul rând stabilirea **modului lor de reprezentare**.
- Această activitate constă de fapt din desemnarea unei structuri de date concrete care să materializeze în situația respectivă tipul de date abstract graf.
- În cadrul paragrafului de față se prezintă mai multe posibilități, alegerea depinzând, ca și pentru marea majoritate a tipurilor de date deja studiate:
 - (1) De natura grafurilor de implementat.
 - (1) De natura și frecvența operațiilor care se execută asupra lor.
- În esență se cunosc **două modalități majore** de implementare a grafurilor:
 - (1) Implementare bazată pe **matrici de adiacențe**
 - (2) Implementare bazată pe **structuri de adiacențe**.

10.3.1. Implementarea grafurilor cu ajutorul matricilor de adiacențe.

- Cel mai direct mod de reprezentare al unui tip de date abstract graf îl constituie **matricea de adiacențe** (“**adjacency matrix**”).
 - Dacă se consideră graful $G = (N, A)$ cu mulțimea nodurilor $N = \{1, 2, \dots, n\}$, atunci **matricea de adiacențe** asociată grafului G , este o matrice $A[n, n]$ de elemente booleene, unde $A[x, y]$ este adevărat dacă și numai dacă în graf există un arc de la nodul x la nodul y .
 - Adesea elementelor booleene ale matricii sunt înlocuite cu întregii 1 (adevărat), respectiv 0 (fals).
- Primul pas în reprezentarea unui graf printr-o matrice de adiacențe constă în stabilirea unei corespondențe între numele nodurilor și mulțimea indicilor matriciei.
 - Această corespondență poate fi realizată:
 - (1) În mod **implicit** prin alegerea corespunzătoare a tipului de bază al mulțimii N .
 - (2) În mod **explicit** prin precizarea unei **asocieri** definite pe mulțimea nodurilor cu valori în mulțimea indicilor matriciei.

- În cazul **corespondenței implicite** cel mai simplu mod de implementare constă în “a denumi” nodurile cu numere întregi care coincid cu indicii de acces în matricea de adiacențe.
 - Numele nodurilor pot fi de asemenea litere consecutive ale alfabetului care pot fi convertite simplu în valori întregi
- În cazul **corespondenței explicite**, pentru implementarea asocierii pot fi utilizate:
 - (1) Tehnici specifice simple cum ar fi cele bazate pe tablouri sau liste.
 - (2) Tehnici avansate bazate spre exemplu pe arbori binari ordonați sau pe metoda dispersiei.
- Pentru o urmărire facilă a algoritmilor, în cadrul capitolului de față, se va utiliza o **metodă implicită** conform căreia nodurile vor avea numele format dintr-o singură literă.
 - În figura 10.3.1.a. apare reprezentarea bazată pe matrice de adiacențe (b) a grafului (a).

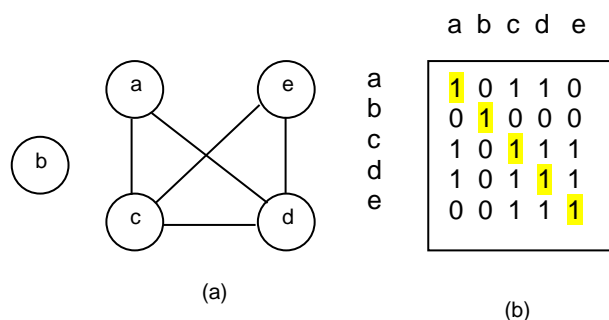

Fig.10.3.1.a. Graf (a) reprezentat prin matrice de adiacențe (b).

- Se observă faptul că reprezentarea are un caracter **simetric** întrucât fiind vorba despre un graf neorientat, arcul care conectează nodul x cu nodul y este reprezentat prin două valori în matrice: $A[x, y]$ respectiv $A[y, x]$.
- În prelucrarea grafurilor se poate face presupunerea că un nod este conectat cu el însuși, element care se reflectă în valoarea “adevărat” memorată în toate elementele situate pe diagonala principală a matricei de adiacențe.
 - Acest lucru nu este însă obligatoriu și poate fi reconsiderat de la caz la caz.
- În continuare se prezintă două studii de caz pentru implementarea TDA graf cu ajutorul matricilor de adiacențe.

10.3.1.1. Studiu de caz 1.

- După cum s-a precizat, un graf este definit prin mulțimea nodurilor și prin mulțimea arcelor sale.

- În vederea prelucrării, un astfel de graf trebuie furnizat drept dată de intrare algoritmului care realizează această activitate.
- În acest scop, este necesar a se preciza modul în care se vor introduce în memoria sistemului de calcul elementele celor două mulțimi.
 - (1) O posibilitate în acest sens o reprezintă **citirea directă**, ca dată de intrare a matricii de adiacențe, metodă care nu convine în cazul matricilor rare.
 - (2) O altă posibilitate o reprezintă următoarea:
 - În prima etapă se citesc **numele nodurilor** în vederea asocierii acestora cu indicii matricii de adiacențe
 - În etapa următoare, se citesc perechile de nume de noduri care definesc arce în cadrul grafului.
 - Pornind de la aceste perechi se generează matricea de adiacențe.
 - Se face precizarea că prima etapă poate să lipsească dacă în implementarea asocierii se utilizează o metodă implicită.
- În secvența [10.3.1.1.a] apare un exemplu de program pentru **crearea** unei matrice de adiacențe.
 - Corespondența nume nod-indice este realizată implicit prin funcția “index”, care are drept parametru numele nodului și returnează indicele acestuia.
 - Din acest motiv, prima etapă se reduce la citirea valorilor n și a care reprezintă numărul de noduri, respectiv numărul de arce ale grafului.
 - Ordinea în care se furnizează perechile de noduri în etapa a doua nu este relevantă, întrucât matricea de adiacențe nu este în nici un mod influențată de această ordine.

{Cazul 1. Implementarea TDA Graf utilizând matrici de adiacențe}

```

const maxN = 50;
var j,x,y,N,A: integer; {N = nr.de noduri, A = nr.de arce}
    n1,n2: TipNod;
    graf: array[1..maxN,1..maxN] of boolean; {matricea de
                                                adiacențe}

begin
    readln(N,A);                                     [10.3.1.1.a]
    for x := 1 to N do
        for y := 1 to N do graf[x,y] := false;
    for x := 1 to N do graf[x,x] := true;
    for j := 1 to A do
        begin
            readln(n1,n2);
            x := index(n1); y := index(n2);
            graf[x,y] := true; graf[y,x] := true
        end

```

```
end
end. {Creare matrice de adiacente}
```

- După cum se observă în cadrul secvenței, tipul variabilelor `n1` și `n2` este `TipNod` care nu este precizat
- De asemenea nu este precizat nici codul aferent funcției ***index***, acestea depinzând direct de maniera de reprezentare a nodurilor.
 - Spre exemplu `n1` și `n2` pot fi de tip caracter iar funcția ***index*** o expresie de forma `n1-`a`` respectiv `n2-`a``

10.3.1.2. Studiu de caz 2

- Studiul de caz 2 prezintă o metodă mai elaborată de implementare a unui TDA graf, utilizând drept suport limbajul PASCAL.
- Reprezentarea presupune definirea tipurilor și structurilor de date în conformitate cu secvența [10.3.1.2.a].

{Cazul 2. Implementarea TDA Graf utilizând matrici de adiacențe}

```
const NumarNoduri = .....;

type  TipCheie      = .....;
      TipInfo       = .....;

      TipElement = record
                      Cheie: TipCheie;
                      Info  : TipInfo
                    end;

      TipContor      = 0..NumarNoduri;
      TipIndex        = 1..NumarNoduri;
      TipTablouElem   = array[TipIndex] of TipElement;
      TipMatrAdj       = array[TipIndex,TipIndex] of boolean;

      TipGraf = record
                  contor : TipContor;           [10.3.1.2.a]
                  noduri : TipTablouElem;
                  arce   : TipMatrAdj
                end;

      TipArc = record
                  linie,
                  coloana : TipIndex
                end;

var  g      : TipGraf;
     k,k1,k2 : TipCheie;
     e       : TipElement;
     indicNod : TipIndex;
     indicArc : TipArc;
```

- În accepțiunea acestei reprezentări, **graful** din fig. 10.3.1.2.a.(a) va fi implementat prin următoarele elemente:
 - (1) `contor` – care precizează numărul de noduri.
 - (2) `noduri` – tabloul care păstrează nodurile propriu-zise.
 - (3) `arce` – matricea de adiacențe a grafului (fig.10.3.1.2.a.(b)).

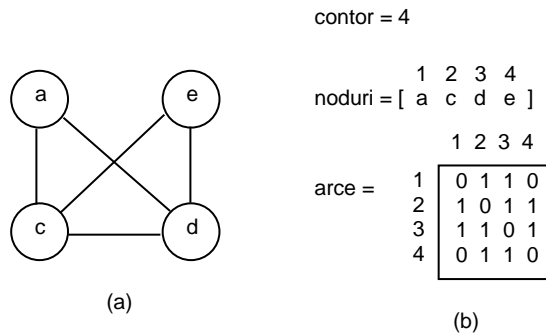

Fig.10.3.1.2.a. Reprezentarea elaborată a unui graf utilizând matrice de adiacențe

- În anumite situații, pentru simplificare, nodurile nu conțin alte informații în afara cheii, caz în care `TipElement = TipCheie`.
 - Alteori nodurile nu conțin nici un fel de informații (nici măcar cheia) situație în care interesează numai **numele nodurilor** în vederea identificării lor în cadrul reprezentării.
- În continuare se fac unele **considerații** referitoare la implementarea în acest context a setului de operatori extins (Varianta 1, (Shiflet)).
- (1) Operatorii ***InitGraf***, ***GrafVid***, ***GrafPlin***, împreună cu ***InserNod*** și ***SuprimNod*** se referă în regim de consultare sau modificare la contorul care păstrează **numărul nodurilor grafului**: `g.contor`.
- (2) Informația conținută de tabloul `noduri` poate fi **ordonată** sau **neordonată**.
 - Dacă tabloul `noduri` este **ordonat**, localizarea unei chei în cadrul operatorilor ***CautăCheieGraf*** sau ***IndicaNod*** se poate realiza prin **tehnica căutării binare**.
 - Dacă tabloul `noduri` este **neordonat** localizarea unei chei se poate realiza prin **tehnica căutării liniară**.
 - Operatorul ***CautăCheieGraf*** indică numai dacă cheia este prezentă sau nu în graf.

- Operatorul **IndicaNod**(*g: TipGraf; k: TipCheie; var indicNod: TipIndicNod*) asignează lui **IndicNod** indexul nodului din graful *g*, care are cheia egală cu *k*.
- Operatorul **IndicaArc**(*g: TipGraf; k1,k2: TipCheie; var indicArc: TipArc*) se comportă într-o manieră similară, returnând indexul nodului *k1* în variabila de ieșire *indicArc.linie* și indexul nodului *k2* în *indicArc.coloană*.
- (3) **Insertia** unui nod depinde de asemenea de maniera de organizarea datelor în cadrul tabloului *noduri*.
 - (a) Dacă *noduri* este un **tablou neordonat**, se incrementează *g.contor* și se memorează nodul de inserat în *g.noduri[g.contor]*.
 - După cum rezultă din fig.10.3.1.2.b, care reprezintă inserția nodului *b* în graful din figura 10.3.1.2.a, nodul nou introdus este izolat, adică în matricea de adiacențe se introduce valoarea fals pe linia *g.contor* și pe coloana *g.contor*.

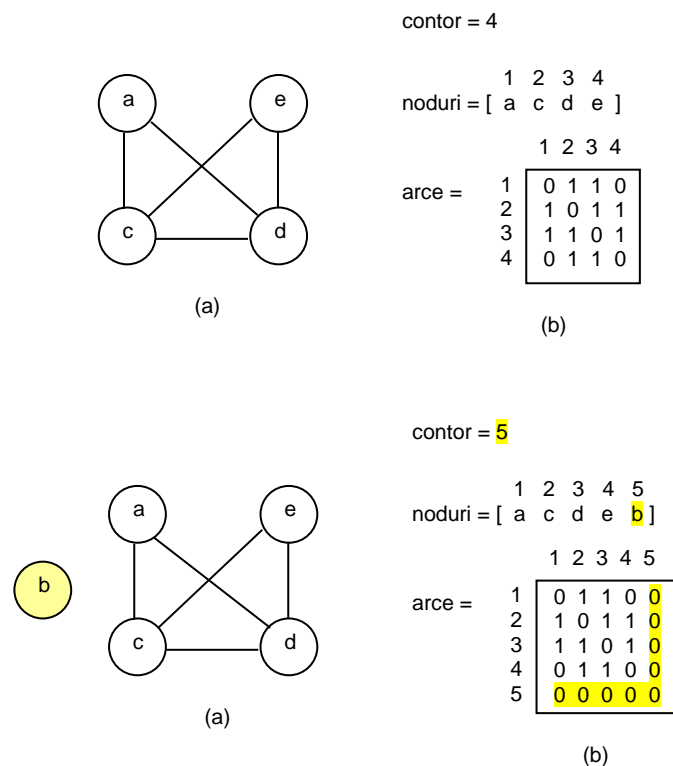

Fig.10.3.1.2.b. Inserția unui nod într-un graf (variantea tablou *noduri* neordonat)

- Procedura efectivă de inserție a unui nod nou în acest context apare în secvența [10.3.1.2.b].

{Inserția unui nod. (Tabloul *noduri* neordonat)}

```
procedure InserNod(var g: graf; e: TipElement);
var i,j: TipIndex;
```

```

begin
    g.contor:= g.contor+1;
    g.noduri[g.contor]:= e;           {se plasează nodul nou}
    for i:= 1 to g.contor do
        g.arce[i,g.contor]:= false; {se inițializează matricea
    for j:= 1 to g.contor do         de adiacențe pentru nodul
        g.arce[g.contor,j]:= false  nou}
    end; {InserNod}

```

- (b) Dacă în tabloul `noduri` informațiile sunt **ordonate**, atunci:
 - În prealabil trebuie determinat locul în care se va realiza inserția.
 - Se mută elementele tabloului `g.noduri` pentru a crea loc noului nod.
 - Se mută liniile și coloanele matricei de adiacențe `g.arce` pentru a crea loc liniei și coloanei corespunzătoare noului nod.
 - În final se realizează inserția propriu-zisă prin completarea tabloului `noduri` și a matricei de adiacențe.

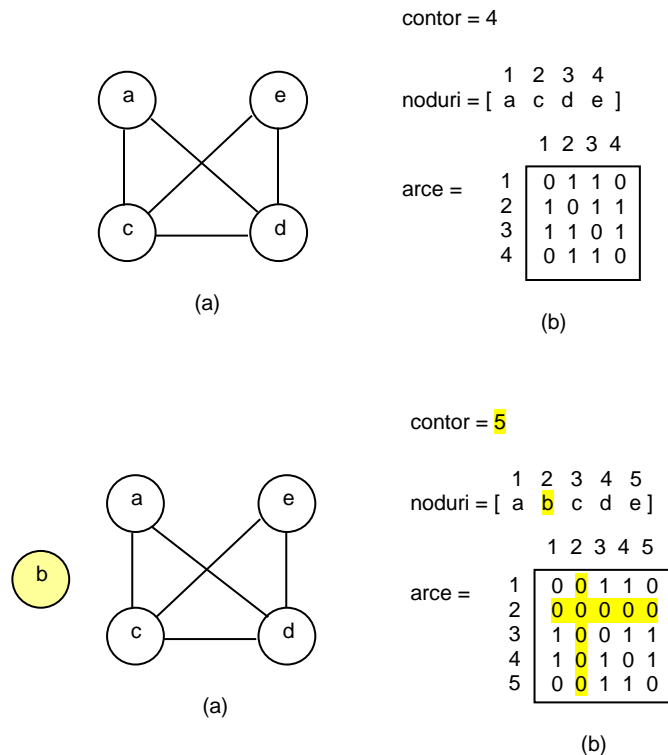

Fig.10.3.1.2.c. Inserția unui nod într-un graf (variantea tablou `noduri` ordonat)

- (4) Într-o manieră similară, la **suprimarea** nodului cu indexul `indicNod`, trebuiesc efectuate mișcări în tablourile `g.noduri` și `g.arce`.
 - Se presupune că se dorește suprimarea nodului `c` din structura graf din figura 10.3.1.2.b.

- În vederea suprimării, `indicNod` are valoarea 2 precizând nodul `c`, iar suprimarea propriu-zisă presupune ștergerea nodului din `g.Noduri` și modificarea matricei de adiacențe prin excluderea arcelor conexe nodului `c`.
- (a) Dacă tabloul `noduri` este **neordonat**, suprimarea lui `c` se poate realiza prin mutarea ultimului element al tabloului `noduri` în locul său.
- Pentru păstrarea corectitudinii reprezentării, este necesară ștergerea arcelor conexe lui `c` din matricea de adiacențe.
 - Pentru aceasta se copiază **linia** și **coloana** corespunzătoare ultimului nod din matricea `g.arce`, adică nodul `b` peste linia și coloana nodului care a fost suprimat.
- În final se decrementează variabila `g.contor`.
- Rezultatul suprimării apare în figura 10.3.1.2.d.

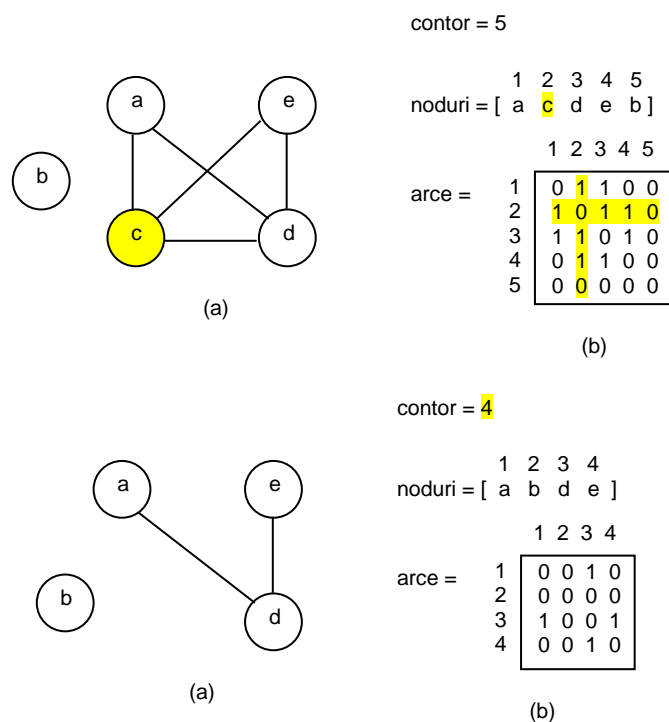

Fig.10.3.1.2.d. Suprimarea unui nod dintr-o structură graf (variantea tablou `noduri` neordonat)

- Procedura care implementează aceste activități se numește **SuprimNod** și apare în secvența [10.3.1.2.c].

{Suprimarea unui nod. (Tabloul `noduri` neordonat)}

```

procedure SuprimNod(var g: Graf; indicNod: TipIndex);
var i,j: TipIndex;
begin
    g.noduri[indicNod] := g.noduri[g.contor];    [10.3.1.2.c]
  
```

```

for j:= 1 to g.contor do
    g.arce[indicNod,j]:= g.arce[g.contor,j];
for i:= 1 to g.contor do
    g.arce[i,indicNod] := g.arce[i,g.contor];
    g.contor := g.contor - 1
end; {SuprimNod}

```

- (b) Dacă tabloul noduri este **ordonat**, atunci **suprimarea** presupune:
 - Mutarea cu o poziție a tuturor nodurilor care au indexul mai mare ca indicNod din tabloul noduri.
 - Mutarea liniilor aflate sub linia lui c cu o poziție în sus.
 - Mutarea coloanelor situate la dreapta coloanei lui c cu o poziție spre stânga.

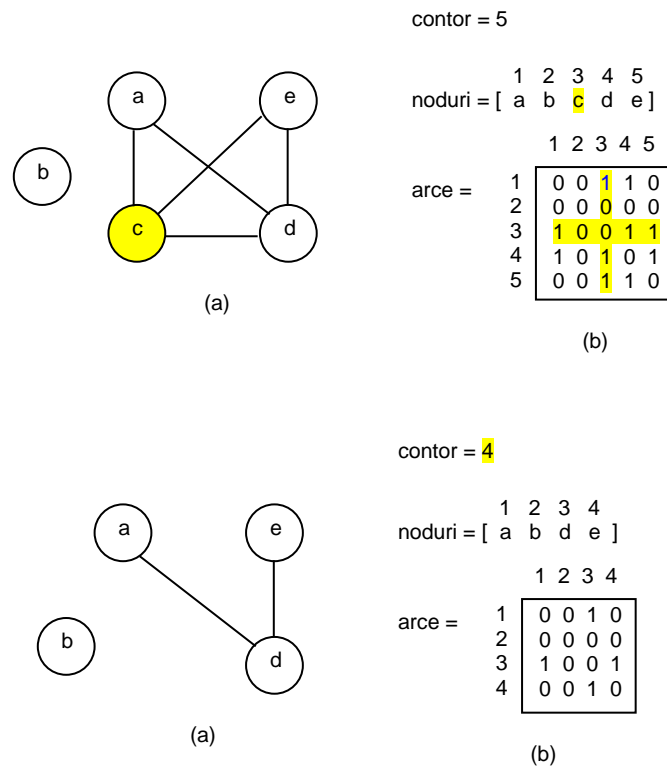

Fig.10.3.1.2.e. Suprimarea unui nod dintr-o structură graf (varianta tablou noduri ordonat)

- După cum se observă **suprimarea unui nod** presupune implicit și **suprimarea arcelor** conexe lui.
- Există însă posibilitatea de a **șterge arce** fără a modifica mulțimea nodurilor.
- În acest scop se utilizează procedura **SuprimArc**(g: TipGraf; indicArc: TipArc) secvența [10.3.1.2.d].

- Datorită simetriei reprezentării stergerea unui arc presupune două modificări în matricea de adiacențe.

{Suprimarea unui arc}

[10.3.1.2.d]

```
procedure SuprimArc(var g: Graf; indicArc: TipArc);
begin
    g.Arc[indicArc.linie,indicArc.coloana]:= false;
    g.Arc[indicArc.coloana,indicArc.linie]:= false
end; {SuprimArc}
```

- În concluzie în studiul de caz 2, **crearea unei structuri de date pentru un TDA graf** presupune două etape:
 - (1) Precizarea nodurilor grafului, implementată printr-o suită de apeluri ale procedurii ***InserNod*** (câte un apel pentru fiecare nod al grafului).
 - (2) Conectarea nodurilor grafului, implementată printr-o suită de apeluri ale procedurii ***InserArc*** (câte un apel pentru fiecare arc al grafului).
- În general reprezentarea bazată pe **matrice de adiacențe** este eficientă în cazul **grafurilor dense**.
 - Din punctul de vedere al spațiului de memorie necesar reprezentării, matricea de adiacențe necesită n^2 locații de memorie pentru un graf cu n noduri.
 - În plus mai sunt necesare locații de memorie pentru memorarea informațiilor aferente celor n noduri.
 - Crearea grafului necesită un efort proporțional cu $O(n)$ pentru noduri și aproximativ $O(n^2)$ pași pentru arce, mai precis $O(a)$.
- În consecință, de regulă, utilizarea reprezentării bazate pe **matrice de adiacențe** conduce la algoritmi care necesită un efort de calcul de ordinul $O(n^2)$.

10.3.2. Implementarea grafurilor cu ajutorul structurilor de adiacențe

- O altă manieră de reprezentare a TDA graf o **constituie structurile de adiacențe** (“**adjacency-structures**”).
 - În cadrul acestei reprezentări, fiecărui nod al grafului i se asociază o **listă de adiacențe** în care sunt înlănțuite toate nodurile cu care acesta este conectat.
- În continuare se prezintă două studii de caz pentru implementarea grafurilor cu ajutorul structurilor de adiacență.

10.3.2.1. Studiu de caz 1

- Implementarea structurii de adiacențe se bazează în Cazul 1 de studiu pe **liste înlănțuite**

simple.

- Începuturile listelor de adiacențe sunt păstrate într-un tablou Stradj **indexat** prin intermediul nodurilor.
- Inițial în acest tablou se introduc înlănțuiri vide, urmând ca inserțiile în liste să fie de tipul “la începutul listei”.
- Adăugarea unui arc care conectează nodul x cu nodul y în cadrul acestui mod de reprezentare presupune în cazul grafurilor neorientate:
 - (1) Inserția nodului x în lista de adiacențe a lui y .
 - (2) Inserția nodului y în lista de adiacențe a nodului x .
- Un exemplu de program care construiește o astfel de structură apare în secvența [10.3.2.1.a]

{Cazul 1. Construcția unui graf utilizând structuri de adiacențe implementate cu ajutorul listelor înlănțuite simple}

```
const maxN = 100;
type RefTipNod = ^TipNod;
   TipNod = recod
           nume: integer;
           urm: RefTipNod
         end; {TipNod}

var j,x,y,N,A: integer;
    v: RefTipNod;
    StrAdj: array[1..maxN] of RefTipNod;

begin
  readln(N,A); {N = număr noduri; A = număr arce}
  for j:= 1 to N do StrAdj[j]:= nil; {inițializare structură
                                     de adiacențe}
  for j:= 1 to A do {adăugare arce}
    begin
      readln(n1,n2);
      x:= index(n1); y:= index(n2);
      NEW(v); v^.nume:= x; v^.urm:= StrAdj[y];
      StrAdj[y]:= v; {inserție în față a lui x în lista lui
                                                             y}
      NEW(v); v^.nume:= y; v^.urm:= StrAdj[x];
      StrAdj[x]:= v {inserție în față a lui y în lista lui
                                                             x}
    end
  end;
```

- În figura 10.3.2.1.a se prezintă reprezentarea grafică a structurii construite pornind de la graful (a) din aceeași figură.
- Se face precizarea că datele de intrare (arcele) au fost furnizate în următoarea ordine:
(a, c) , (a, d) , (c, e) , (c, d) și (d, e).

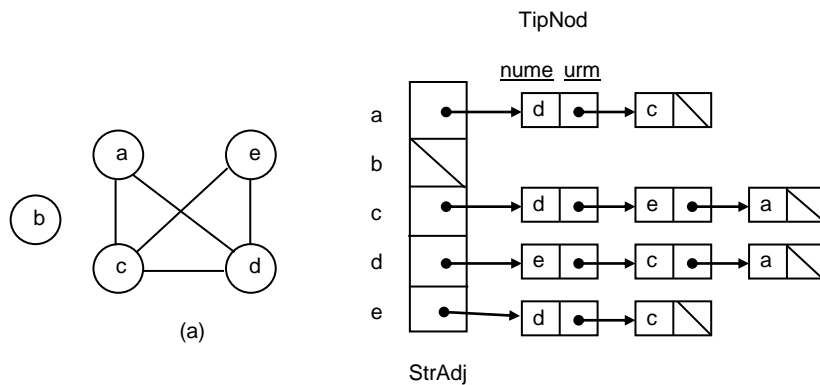

Fig.10.3.2.1.a. Graf și structura sa de adiacențe

- Se observă că un arc oarecare (x, y) este evidențiat în două locuri în cadrul structurii, atât în lista de adiacențe a lui x , cât și în cea a lui y .
 - Acest mod redundant de evidențiere își dovedește utilitatea în situația în care se cere să se determine într-o manieră eficientă care sunt nodurile conectate la un anumit nod x .
- Pentru acest mod de reprezentare, contează ordinea în care sunt prezentate arcele respectiv perechile de noduri, la intrare.
 - Astfel, un același graf poate fi reprezentat ca structură de adiacențe în moduri diferite.
- Ordinea în care apar arcele în lista de adiacențe, afectează la rândul ei ordinea în care sunt prelucrate arcele de către algoritm.
 - Funcție de natura algoritmilor utilizați în prelucrare această ordine poate să influențeze sau nu rezultatul prelucrării.

10.3.2.2. Studiu de caz 2

- În acest caz 2 de studiu, implementarea structurilor de adiacențe se bazează pe **structuri multilistă**.
 - Astfel, o **structură de adiacențe** este de fapt o **listă înlănțuită** a nodurilor grafului.
 - Pentru fiecare nod al acestei liste se păstrează o **listă a arcelor**, adică o listă înlănțuită a cheilor nodurilor adiacente.
 - Cu alte cuvinte, o **structură de adiacențe** în acest context este o **listă de liste**.
 - În consecință, fiecare nod al listei nodurilor va conține două înlănțuiri, una indicând nodul următor, cealaltă, lista nodurilor adiacente.
- În figura 10.3.2.2.a apare structura de adiacențe (b) a grafului (a).

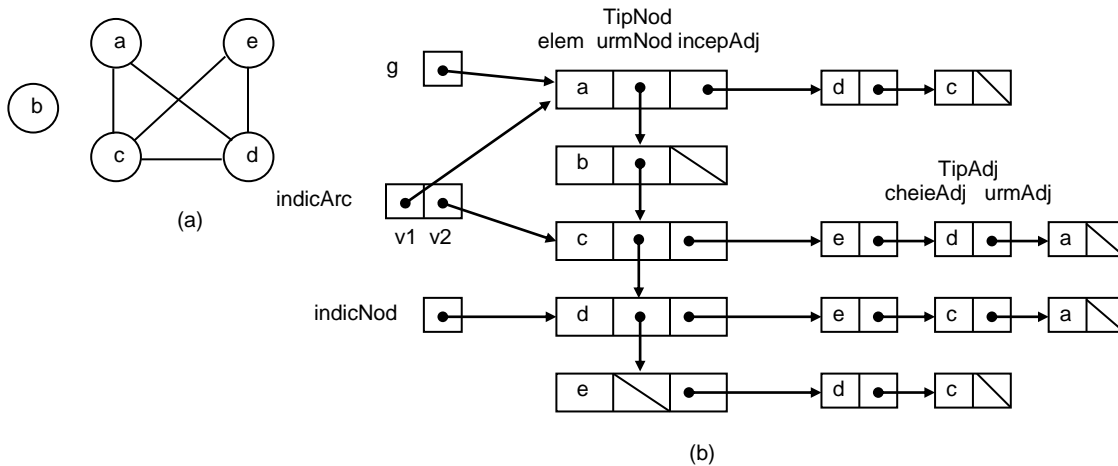

Fig.10.3.2.2.a. Reprezentarea unui graf ca și o structură de adiacențe utilizând structuri multilistă

- Implementarea PASCAL a structurii multilistă apare în secvența [10.3.2.2.a].

{Cazul 2. Implementarea grafurilor utilizând structuri de adiacențe implementate cu ajutorul structurilor multilistă}

```

type TipCheie    = .....;
      TipInfo     = .....;

      TipElement = record
        cheie: TipCheie;
        info : TipInfo
      end;

      RefTipAdj   = ^TipAdj;

      TipAdj      = record
        cheieAdj: TipCheie;
        urmAdj  : RefTipAdj
      end;

      RefTipNod   = ^TipNod;

      TipGraf     = RefTipNod;

      TipNod      = record
        elem      : TipElement;
        urmNod    : RefTipNod;
        incepAdj  : RefTipAdj
      end;

      TipArc      = record
        v1,v2: RefTipNod
      end;

```

[10.3.2.2.a]

```

var g: TipGraf;
    indicNod: RefTipNod;
    indicArc: TipArc;
    k, k1, k2: TipCheie;
    e: TipElement;

```

- Se face precizarea că valorile aferente nodurilor sunt păstrate integral în lista de noduri, în lista de arce apărând numai cheile.
 - Este posibil ca câmpul `info` să lipsească și deci `TipElement=TipCheie`.
- În figura 10.3.2.2.a apare reprezentarea unei structuri de adiacențe implementate cu multiliste cu precizarea câmpurilor aferente.
 - De asemenea sunt prezentate ca exemplu variabilele `g`, `indicNod` și `indicArc`, evidențiindu-se structura fiecăreia.
- În cadrul acestei structuri de date:
 - Operatorii ***CautăCheieGraf***, ***IndicăNod*** și ***IndicăArc*** aparținând setului de operatori extins (varianta 1) utilizează tehnica **căutării liniare** în determinarea unui nod a cărui cheie este cunoscută.
 - **Insertia unui nod** nou se realizează simplu la începutul listei nodurilor.
 - Operatorul ***InserArc(g: TipGraf; k₁, k₂ : TipCheie)*** presupune inserția lui `k1` în lista de adiacențe a lui `k2` și reciproc.
 - Și în acest caz inserția se realizează cel mai simplu la începutul listei.
 - **Suprimarea unui arc** precizat spre exemplu de indicatorul `indicArc` presupune extragerea a două noduri din două liste de adiacențe diferite.
 - Astfel în figura 10.3.2.2.a, variabila `indicArc` conține doi pointeri `v1` și `v2`, care indică cele două noduri conectate din lista de noduri.
 - În vederea suprimării arcului care le conectează este necesar ca fiecare nod în parte să fie suprimat din lista de adiacențe a celuilalt.
 - În cazul ilustrat, pentru a suprima arcul $(a, c) = (c, a)$ se scoate `a` din lista lui `c`, respectiv `c` din lista lui `a`.
- Procedura care realizează **suprimarea unui arc** în această manieră a apare în secvența [10.3.2.2.b].
 - Se face precizarea că procedura ***SuprimArc*** este redactată în termenii setului de operatori aplicabili obiectelor aparținând lui **TDA Listă** [Vol 1. &6.2.1].

{Suprimarea unui arc. În implementare se utilizează operatorii definiți pentru TDA Lista înlănțuită simplă}

```

procedure SuprimArc(g: TipGraf; indicArc: TipArc);

```

```

var ik1, ik2: RefTipAdj;
begin
    ik1:= Cauta(indicArc.v1^.elem.cheie,
                indicArc.v2^.incepAdj);
    ik2:= Cauta(indicArc.v2^.elem.cheie,
                indicArc.v1^.incepAdj);      [10.3.2.2.b]
    Suprima(ik1, indicArc.v2^.incepAdj);
    Suprima(ik2, indicArc.v1^.incepAdj)
end; {SuprimArc}

```

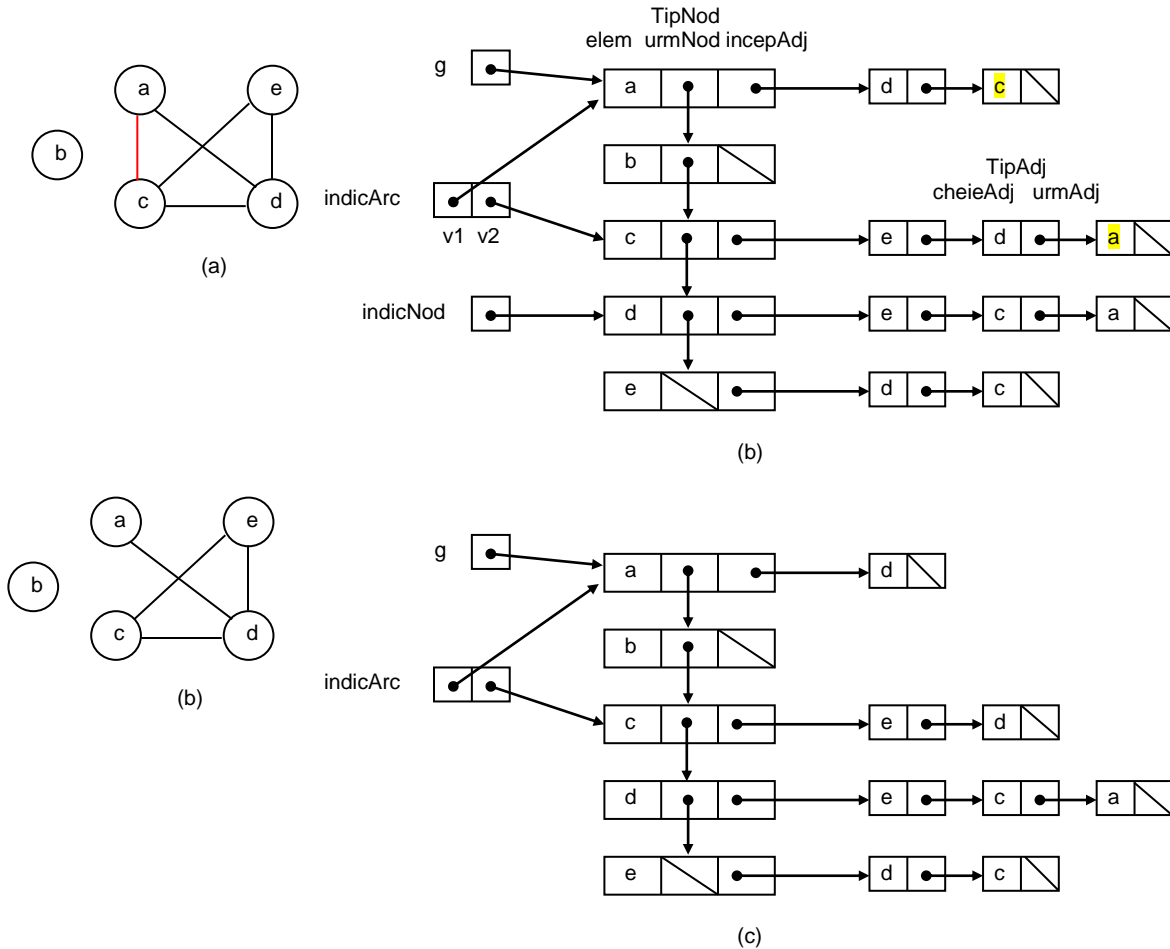

Fig.10.3.2.2.b. Structură de adiacențe (c) după suprimarea arcului (a, c). Graful original (a), graful după suprimare (b).

- În figura 10.3.2.2.b apare structura de adiacențe (c) aferentă grafului (b) după suprimarea arcului (a, c) din graful original (a).
- **Suprimarea unui nod** dintr-o structură de graf, presupune nu numai suprimarea propriu-zisă a nodului respectiv ci în plus suprimarea tuturor arcelor incidente acestui nod.
- În acest scop, se determină cheia k1 a nodului de suprimat.
- În continuare, atât timp cât mai există elemente în lista sa de adiacente se realizează următoarea secvență de operații:

- (1) Se determină cheia k_2 a primului element din lista de adiacențe a lui k_1 ;
- (2) Se suprimă arcul (k_1, k_2) suprimând pe k_2 din lista lui k_1 și pe k_1 din lista lui k_2 ;
- În final se suprimă nodul k_1 din lista nodurilor grafului.
- Procedura care realizează suprimarea unui nod apare în secvența [10.3.2.2.c]
- Se face de asemenea precizarea că procedura **SuprimNod** este redactată în termenii setului de operatori aplicabili obiectelor aparținând lui **TDA Listă** [Vol 1. &6.2.1].

{Suprimarea unui nod. În implementare se utilizează operatorii definiți pentru TDA Listă înlanțuită simplă}

```

procedure SuprimNod(g: TipGraf; indicNod: RefTipNod);

  var k1,k2      : TipCheie;
      indicNod2  : REfTipNod;
      ik1,curent: PtrAdj;                                [10.3.2.2.c]

begin
  k1:= indicNod^.elem.cheie; {indicator element de
                               suprimat}
  curent:= indicNod^.incepAdj; {indicator parcurgere listă
                                de adiacențe}
  WHILE not Fin(curent) do
    begin
      k2:= (Primul(curent))^cheieAdj;

      Suprima(Primul(curent),curent); {suprimă pe k2 din
                                         lista lui k1}
      {Se presupune ca operatorul Suprima actualizează în
       mod corespunzator valoarea variabilei "curent"
       nemaifiind necesară trecerea explicită la
       elementul urmator al listei indicate de "curent".
       Se precizează faptul ca în această situație este
       vorba despre o suprimare a primului element al
       listei}
      indicNod2 := Cauta(k2,g); {caută nodul k2}

      ik1:= Cauta(k1,indicNod2^.incepAdj); {caută pe k1 în
                                              lista lui k2}

      Suprima(ik1,indicNod2^.incepAdj); {suprimă pe k1 din
                                          lista lui k2}

    end
    Suprima(indicNod,g)
  end;
SuprimNod

```

- În fig.10.3.2.2.c apare reprezentată structura de adiacențe (c) a grafului (b) rezultată în urma suprimării nodului d din graful original (a).

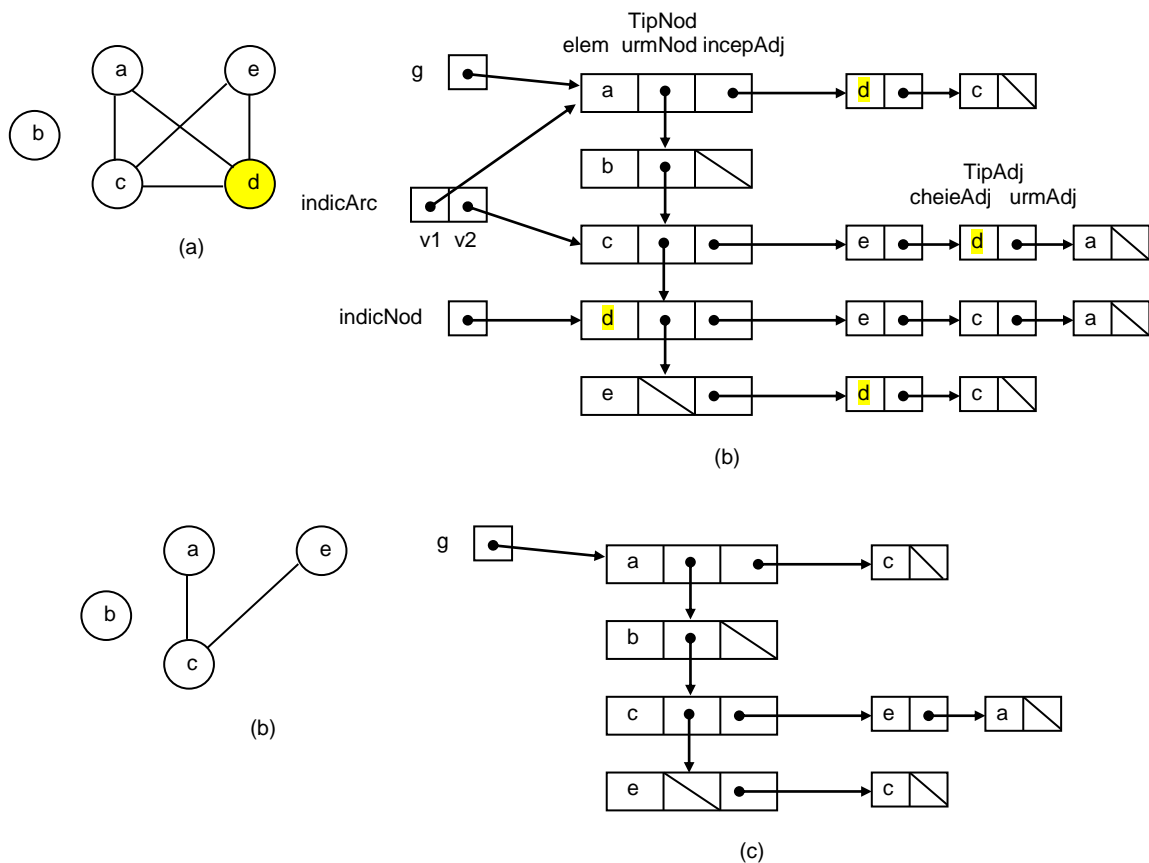

Fig.10.3.2.2.c. Structura de adiacențe (c) a grafului (b) rezultată în urma suprimării nodului d din graful original (a).

10.4. Tehnici fundamentale de traversare a grafurilor

- Rezolvarea eficientă a problemelor curente referitoare la grafuri, presupune de regulă, **traversarea** (vizitarea sau parcurgerea) **nodurilor** și **arcelor** acestora într-o **manieră sistematică**.
- În acest scop s-au dezvoltat două tehnici fundamentale, una bazată pe **căutarea în adâncime**, cealaltă bazată pe **căutarea prin cuprindere**.

10.4.1. Traversarea grafurilor prin tehnica căutării "în adâncime" ("Depth-First Search")

- **Căutarea în adâncime** este una dintre tehnicile fundamentale de traversare a grafurilor.
 - Această tehnică este similară traversării în preordine a arborilor și ea constituie nucleul în jurul căruia pot fi dezvoltați numeroși algoritmi eficienți de prelucrare a grafurilor.

- Principiul **căutării “în adâncime”** într-un graf G este următorul:
 - Se marchează inițial toate nodurile grafului G cu marca “nevizitat”.
 - Căutarea debutează cu selecția unui nod n a lui G pe post de **nod de pornire** și cu marcarea acestuia cu “vizitat”.
 - În continuare, fiecare nod nevizitat adiacent lui n este “căutat” la rândul său, aplicând în mod recursiv aceeași “căutare în adâncime”.
 - Odată ce toate nodurile la care se poate ajunge pornind de la n au fost vizitate în maniera mai sus precizată, cercetarea lui n este terminată.
 - Dacă în graf au rămas noduri nevizitate, se selectează unul dintre ele drept nod nou de pornire și procesul se repetă până când toate nodurile grafului au fost vizitate.
- Această tehnică se numește **căutare “în adâncime”** (“**depth-first**”) deoarece parcurgerea grafului se realizează înaintând “în adâncime” pe o direcție aleasă atâta timp cât acest lucru este posibil.
 - Spre exemplu, presupunând că x este ultimul nod vizitat, căutarea în adâncime selectează un arc neexplorat conectat la nodul x .
 - Fie y nodul corespunzător acestui arc.
 - Dacă nodul y a fost deja vizitat, se caută un alt arc neexplorat conectat la x .
 - Dacă y nu a fost vizitat anterior, el este marcat “vizitat” și se inițiază o nouă căutare începând cu nodul y .
 - În momentul în care se epuizează căutarea pe toate drumurile posibile pornind de la y , se revine la nodul x , (principiul **recursivității**) și se continuă în aceeași manieră selecția arcelor neexplorate ale acestui nod, până când sunt epuizate toate posibilitățile care derivă din x .
 - Se observă clar tendința inițială de adâncire, de îndepărtare față de sursă, urmată de o revenire pe măsura epuizării tuturor posibilităților de traversare.
- Considerând o structură graf într-o reprezentare, oarecare și un tablou “marc” ale cărui elemente corespunzând nodurilor grafului, marchează faptul că un nod a fost sau nu vizitat, **schiza de principiu a algoritmului de căutare în adâncime** apare în secvența [10.4.1.a].

**{Cautarea "în adancime". Schița de principiu a algoritmului.
 Varianta 1}**

```

procedure CautaInAdincime (x: TipNod) ;
  var y: TipNod;
  begin
    marc[x] := vizitat;                                     [10.4.1.a]
    for fiecare nod y adiacent lui x do
  
```

```

    if marc[y] = nevizitat then
        CautaInAdincime(y)
    end; {CautaInAdincime}

```

10.4.1.1. Căutarea "în adâncime", varianta CLR

- O variantă mai elaborată a traversării în adâncime este cea propusă de **Cormen, Leiserson și Rivest** numită și **căutare "în adâncime"** varianta **CLR** [CLR92].
- Conform acestei variante, pe parcursul traversării, nodurile sunt **colorate** pentru a marca **stările** prin care trec.
- Din aceste motive **traversarea grafurilor** este cunoscută și sub denumirea de **"colorare a grafurilor"**.
 - Culorile utilizate sunt alb, gri și negru.
 - Toate nodurile sunt inițial colorate în **alb**, în timpul traversării devin **gri** iar la terminarea traversării sunt colorate în **negru**.
 - Un nod alb care este descoperit prima dată în traversare este colorat în gri.
 - Un nod este colorat în **negru** când toate nodurile adiacente lui au fost descoperite, adică vizitarea sa s-a terminat.
 - În consecință, nodurile gri și negre au fost deja întâlnite în procesul de traversare, ele marcând modul în care avansează traversarea.
 - Un nod colorat în gri poate avea și noduri adiacente albe.
 - Nodurile gri marchează frontiera între nodurile descoperite și cele nedescoperite și ele se păstrează de regulă în structura de date asociată procesului de traversare.
- În procesul de traversare se poate construi un **subgraf asociat traversării**, subgraf care include arcele parcurse în traversare și care este de fapt un **graf de precedențe**.
 - Acest subgraf este un **graf conex aciclic**, adică un **arbore**, care poate fi simplu reprezentat prin tehnica **"indicator spre părinte"**.
 - **Tehnica de construcție a subgrafului** este următoarea:
 - Atunci când în procesul de căutare se ajunge de la nodul u la nodul v , nodul v nefiind descoperit până la acest moment, acest lucru se marchează în subgraful asociat s prin $s[v]=u$.
 - Graful de precedențe este descris formal conform următoarelor relații [10.4.1.1.a].

- Pe lângă crearea propriu-zisă a subgrafului predecesorilor fiecărui nod i se pot asocia două mărci de timp ("**timestamps**"):
 - (1) $i[v]$ memorează momentul descoperirii nodului v (colorarea sa în gri),
 - (2) $f[v]$ memorează momentul finalizării explorării nodurilor adiacente lui v (colorarea sa în negru).
- Mărcile de timp sunt utilizate în mulți algoritmi referitori la grafuri și ele oferă indicii despre comportamentul în timp al algoritmilor
 - În cazul de față, pentru simplitate, **timpul** este conceput ca un întreg care ia valori între 1 și $2|N|$, întrucât este incrementat cu 1 la fiecare descoperire respectiv terminare de examinare, a fiecăruia din cele $|N|$ noduri ale grafului.
- Varianta de căutare în adâncime propusă de Cormen, Lesiserson și Rivest apare în secvența [10.4.1.1.b] în variantă pseudocod.

**{Cautarea "în adancime". Schița de principiu a algoritmului.
Varianta 2 (Cormen, Leiserson, Rivest)}**

procedure TraversareInAdincime(G: TipGraf);

```
[1]  for fiecare nod u ∈ N(G) do
      begin
[2]      culoare[u] ← alb;
[3]      sp[u] ← nil
      end
[4]  timp ← 0;
[5]  for fiecare nod u ∈ N(G) do
[6]      if culoare[u] = alb then
[7]          CautareInAdincime(u);
```

[10.4.1.1.b]

procedure CautareInAdancime(u: TipNod);

```
[1]  culoare[u] ← gri;
[2]  timp ← timp + 1; i[u] ← timp;
[3]  for fiecare v adiacent lui u do
[4]      if culoare[v] = alb then
      begin
[5]          sp[v] ← u;
[6]          CautareInAdancime(v)
      end
[7]  culoare[u] ← negru;
[8]  timp ← timp + 1; f[u] ← timp;
```

- **Analiza algoritmului.**

- Liniile 1-3 și 5-7 ale lui **TraversareInAdâncime** necesită un timp proporțional cu $O(N)$, excluzând timpul necesar execuției apelurilor procedurii de căutare propriu-zise.
- Procedura **CăutareInAdâncime** este apelată exact odată pentru fiecare nod $v \in N$, deoarece ea este invocată doar pentru noduri albe și primul lucru pe care îl face este să coloreze respectivul nod în gri.
- Liniile 3-6 se execută într-un interval de timp proporțional cu $|Adj[v]|$ unde este valabilă formula [10.4.1.1.c].

$$\sum_{v \in N} |Adj[v]| = O(a) \quad [10.4.1.1.c]$$

- În consecință rezultă că costul total al execuției liniilor 2-5 ale procedurii **CautareInAdâncime** este $O(A)$.
- **Timpul total de execuție** al traversării prin căutare în adâncime este deci $O(N+A)$.
- În continuare se detaliază această tehnică de căutare pentru diferite modalități de implementare a grafurilor.

10.4.1.2. Căutare "în adâncime" în grafuri reprezentate prin structuri de adiacențe

- Procedura care implementează căutarea în adâncime în grafuri reprezentate prin **structuri de adiacențe** apare în secvența [10.4.1.2.a].
 - Procedura **Traversare1** completează tabloul `marc[1..maxN]` pe măsură ce sunt traversate (vizitate) nodurile grafului.
 - Tabloul `marc` este poziționat inițial pe zero, astfel încât `marc[x]=0` indică faptul că nodul x nu a fost încă vizitat.
 - Pe parcursul traversării câmpul `marc` corespunzător unui nod x se completează în momentul începerii vizitării cu valoarea "id", valoare care se incrementează la fiecare nod vizitat și care indică faptul că nodul x este cel de-al `id`-lea vizitat.
 - Procedura de traversare utilizează procedura recursivă **CautaInAdâncime** care realizează vizitarea tuturor nodurilor aparținătoare acelei componente conexe a grafului, căreia îi aparține nodul furnizat ca parametru.

- Se face precizarea că procedura **Traversare1** din secvența [10.4.1.2.a] se referă la reprezentarea **TDA graf** bazată pe **structuri de adiacență** implementate cu ajutorul **listelor înlănțuite simple**.

{Traversarea "în adancime" a grafurilor reprezentate prin structuri de adiacențe implementate cu ajutorul listelor înlănțuite simple.}

```

procedure Traversare1;
  var id,x: integer;
      marc: array[1..maxN] of integer;

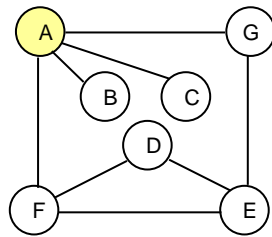
  procedure CautaInAdancime(x: integer);
    var t: RefTipNod;
  begin
    id:= id + 1; marc[x]:= id; write(t^.nume);
    t:= Stradj[x];
    while t <> nil do                                [10.4.1.2.a]
      begin
        if marc[t^.nume] = 0 then
          CautaInAdancime(t^.nume);
        t:= t^.urm
      end
    end; {CautaInAdancime}

  begin {Traversare1}
    id:= 0;
    for x:= 1 to N do marc[x]:= 0;
    for x:= 1 to N do
      if marc[x] = 0 then
        begin
          CautaInAdancime(x); writeln
        end
      end
    end; {Travesare1}

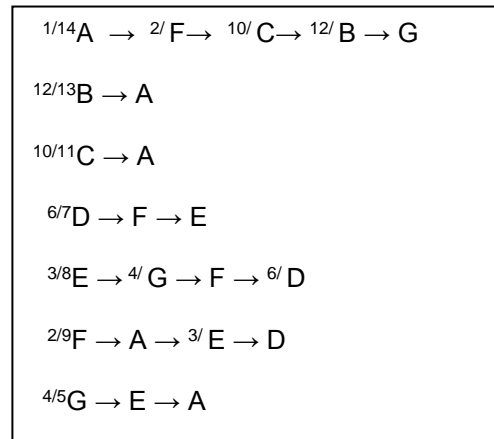
```

- **Vizitarea** unui nod presupune parcurgerea tuturor arcelor conexe lui, adică parcurgerea **listei sale de adiacențe** și verificarea pentru fiecare arc în parte, dacă el conduce la un nod care a fost sau nu vizitat.
 - În caz că nodul este nevizitat procedura se apelează recursiv pentru acel nod.
- Procedura **Traversare1**, parcurge tabloul **marc** și apelează procedura **CautaInAdancime** pentru componentele nevizitate ale grafului, până la traversarea sa integrală.
 - Trebuie observat faptul că fiecare apel al procedurii **CautaInAdâncime** realizat din cadrul procedurii **Traversare1** asigură parcurgerea unei **componente conexe** a grafului și anume a componentei conexe care conține nodul selectat.
- În figura 10.4.1.2.a apare **urma execuției** algoritmului de căutare în adâncime pentru graful (a) din figură.
 - Structura de adiacențe aferentă grafului apare în aceeași figură (b) .

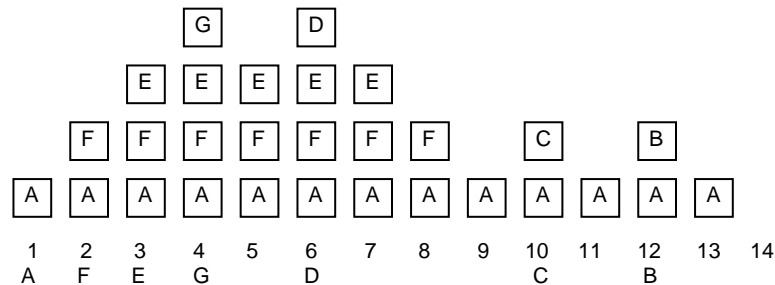
- Evoluția conținutului stivei apare în în aceeași figură (c).
- Se menționează faptul că nodurile structurii de adiacențe au atașat un **exponent fracționar** care:
 - La numărător precizează momentul la care este **descoperit** nodul, adică momentul în care este introdus în stivă.
 - La numitor, momentul **terminării explorării** nodului, adică momentul în care este scos din stivă.

(a)

(b)

(c)

Fig.10.4.1.2.a. Urma execuției algoritmului recursiv de căutare în adâncime

- Graful este **traversat** drept consecință a apelului **CautăInAdâncime** (A) , efectuat în ciclul **for** al procedurii **Traversare1**.
- **Procesul de traversare** pentru graful din fig. 10.4.1.2.a (a) se desfășoară după cum urmează:
 - Inițial nodul A este introdus în stivă la momentul 1.
 - Pentru nodul A se parcurge lista sa de adiacențe, primul arc traversat fiind AF, deoarece F este primul nod din lista de adiacențe a lui A.

- În continuare se apelează procedura **CautăInAdâncime** pentru nodul F, în consecință nodul F este introdus în stivă la momentul 2 și se traversează arcul FA, A fiind primul nod din lista de adiacențe a lui F.
- Întrucât nodul A a fost deja descoperit (intrarea sa în tabloul `marc` conține o valoare nenulă), se alege în continuare arcul FE, E fiind nodul următor în lista de adiacențe a lui F.
- Nodul E se introduce în stivă la momentul 3.
- Se traversează în continuare arcul EG (G se introduce în stivă la momentul 4) G fiind primul nod din lista de adiacențe a lui E.
- În continuare se traversează arcul GE respectiv GA (nodurile E respectiv A fiind deja descoperite), moment în care se termină parcurgerea listei de adiacențe a lui G, fapt realizat la timpul 5.
- Se elimină G din stivă, se revine în lista nodului E și se continuă parcurgerea listei sale de adiacențe traversând arcele EF (nodul F a fost deja vizitat) și ED.
- Ca atare nodul D este descoperit la momentul 6 și în continuare vizita lui D presupune traversarea arcelor DE și DF care niciunul nu conduce la un nod nou.
- Terminarea parcurgerii listei de adiacențe a lui D are drept consecuință finalizarea vizitării lui și scoaterea din stivă la momentul 7.
- Se revine în lista de adiacențe a lui E. Deoarece D a fost ultimul nod din lista de adiacențe a lui E, vizita lui E se încheie la momentul 8 și revine în nodul F a cărui vizitare se încheie prin parcurgerea arcului FD (D deja vizitat).
- Se elimină F din stivă la momentul 9, se revine în lista lui A și se găsește nodul C nevizitat încă.
- C se introduce în stivă la momentul 10, i se parcurge lista care îl conține doar pe A deja vizitat și este extras din stivă la momentul 11.
- Se continuă parcurgerea listei de adiacențe a nodului A și se găsește nodul B care suferă un tratament similar lui C, la momentele 12 respectiv 13.
- În final se ajunge la sfârșitul listei lui A, A se scoate din stivă la momentul 14 și procesul de traversare se încheie.
- Un alt **mod** de a urmări desfășurarea operației de căutare în adâncime este acela de a **redesena** graful traversat pornind de la apelurile recursive ale procedurii **CautăInAdâncime**, ca în figura 10.4.2.1.b.

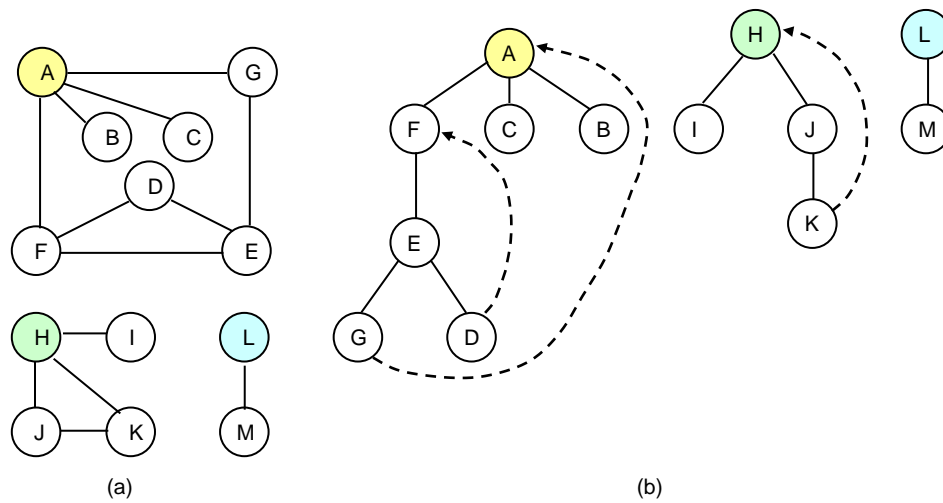

Fig.10.4.2.1.b. Arbori de căutare în adâncime

- În figura 10.4.2.1.b:
 - O **linie continuă** indică faptul că nodul aflat la extremitatea sa inferioară, a fost găsit în procesul de căutare în lista de adiacențe a nodului aflat la extremitatea sa superioară și nefiind vizitat la momentul considerat, s-a realizat pentru el un apel recursiv al procedurii de căutare.
 - O **linie punctată** indică un nod descoperit în lista de adiacențe a nodului sursă, pentru care apelul recursiv nu se realizează, deoarece nodul a fost deja vizitat sau este în curs de vizitare, adică este memorat în stiva asociată prelucrării.
 - Ca atare condiția din instrucția **if** a procedurii **CautăInAdâncime** nu este îndeplinită nodul fiind marcat cu vizitat în tabloul **marc** și în consecință pentru acest nod nu se realizează un apel recursiv al procedurii.
 - Aplicând această tehnică, pentru fiecare componentă conexă a unui graf se obține un **arbore de acoperire** ("spanning tree") numit și **arbore de căutare în adâncime** al componentei.
 - La **traversarea în preordine** a acestui arbore se obțin nodurile în ordinea în care sunt **prima dată** întâlnite în procesul de căutare.
 - La **traversarea în postordine** a arborelui, se furnizează nodurile în ordinea în care cercetarea lor se încheie.
 - Este important de subliniat faptul că întrucât ramurile arborilor de acoperire, materializează arcele grafului, mulțimea (pădurea) arborilor de căutare în adâncime asociați unui graf reprezintă o altă **metodă de reprezentare grafică** a grafului.
- O **proprietate esențială** a arborilor de căutare în adâncime pentru grafuri neorientate este aceea că liniile punctate indică întotdeauna un **strămoș al nodului** în cauză.
- În orice moment al execuției algoritmului, nodurile grafului se împart în trei **clase**:

- (1) **Clasa I** - conține nodurile pentru care procesul de vizitare s-a terminat (colorate în negru).
 - (2) **Clasa II** - conține nodurile care sunt în curs de vizitare (colorate în gri).
 - (3) **Clasa III** - conține nodurile la care nu s-a ajuns încă (colorate în alb).
- (1) În ceea ce privește prima clasă de noduri, datorită modului de implementare a procedurii de căutare, nu va mai fi selectat nici un arc care indică vreun astfel de nod, iar arcele ce conduc la ele se reprezintă cu **linie punctată**.
 - (2) În ceea ce privește clasa a III-a de noduri, aceasta cuprinde nodurile pentru care se vor realiza apeluri recursive și arcele care conduc la ele vor fi marcate cu **linie continuă** în arbore.
 - (3) Mai rămân nodurile din cea de-a doua clasă: acestea sunt nodurile care au apărut cu siguranță în drumul de la nodul curent la rădăcina arborelui, sunt colorate în gri și sunt memorate în stiva asociată căutării, iar arcele ce conduc la ele se reprezintă cu **linie punctată**.
- În concluzie:
 - Arcele marcate continuu în figura 10.4.1.2.b se numesc **arce de arbore**.
 - Arcele marcate punctat se numesc **arce de retur**.
 - Din punct de vedere formal, dacă x și y sunt noduri ale grafului ce urmează a fi traversat atunci:
 - (1) **Arcul de arbore** este acel arc (x, y) al grafului pentru care instanța de apel a procedurii recursive **CautăInAdâncime** (x) apelează instanța **CautăInAdâncime** (y) .
 - Nodul y aparține clasei III la momentul apelului (colorat în alb, adică nevizitat).
 - (2) **Arcul de retur** (x, y) este un arc al grafului întâlnit în procesul de vizitare al nodului x , adică întâlnit în lista lui de adiacențe și care conduce la un nod y aparținând clasei I sau II.
 - Cu alte cuvinte y este un nod pentru care procesul de vizitare s-a terminat (colorat în negru) sau care se află în stiva asociată traversării (colorat în gri).
 - Arcul de retur (x, y) indică de fapt un nod strămoș al nodului x .

- Procedura care implementează căutarea în adâncime în grafuri reprezentate prin **matrici de adiacențe** apare în secvența [10.4.1.3.a].
 - Traversarea **listei de adiacențe** a unui nod din cazul anterior, se transformă în parcurgerea **liniei** corespunzătoare nodului din **matricea de adiacențe**, căutând valori adevărate (care marchează arce).
 - Ca și în cazul anterior, selecția unui arc care conduce la un **nod nevizitat** este urmată de un apel recursiv al procedurii de căutare pentru nodul respectiv.
 - Datorită modului diferit de reprezentare a grafului, arcele conectate la noduri sunt examinate într-o altă ordine, motiv pentru care arborii de căutare în adâncime care alcătuiesc pădurea corespunzătoare grafului diferă ca formă.

```

procedure CautaInAdincimel(x: integer);
  var t: integer;
  begin
    id:= id + 1; marc[x]:= id;
    write(x); [10.4.1.3.a]
    for t:= 1 to N do
      if A[x,t] then
        if marc[t] = 0 then CautaInAdincimel(t)
    end; {CautaInAdincimel}

```

- Pentru graful din figura 10.4.1.3.a (a), a cărei matrice de adiacențe apare în aceeași figură (b), evoluția stivei asociate traversării apare în (c) și (d) iar arborii de căutare în adâncime corespunzători apar în fig. 10.4.1.3.b

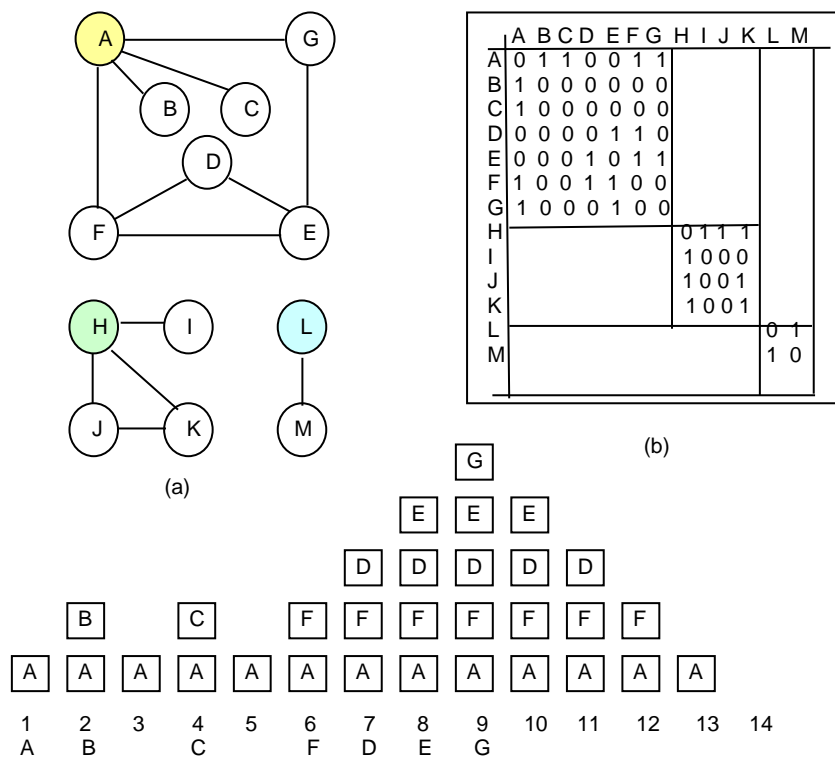

Fig.10.4.1.3.a.Căutare în adâncime în grafuri reprezentate prin matrice de adiacențe

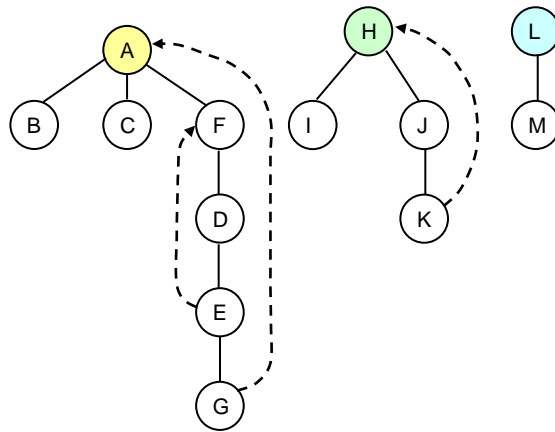

Fig.10.4.1.3.b. Pădure de arbori de căutare în adâncime în grafuri reprezentate prin matrice de adiacențe

- Se observă unele diferențe față de pădurea de arbori reprezentată în fig. 10.4.2.1.b, corespunzătoare aceluiași graf.
 - Prin aceasta se subliniază faptul că o **pădure de arbori de căutare în adâncime** nu este altceva decât o altă **manieră de reprezentare a unui graf**, a cărei alcătuire particulară depinde atât de **metoda de traversare** a grafului cât și de **reprezentarea** internă utilizată.
- Din punct de vedere al eficienței, căutarea în adâncime în grafuri reprezentate prin matrice de adiacențe necesită un timp proporțional cu $O(n^2)$.
 - Acest lucru este evident întrucât în procesul de traversare este verificat fiecare element al matricei de adiacențe.
- **Căutarea în adâncime** rezolvă unele **probleme fundamentale** ale prelucrării grafulor.
 - Astfel, deoarece procedura de parcurgere a unui graf se bazează pe traversarea pe rând a componentelor sale conexe, **numărul componentelor conexe** ale unui graf poate fi determinat simplu contorizând numărul de apeluri ale procedurii **CautăInAdâncime** efectuat din ultima linie a procedurii **Traversare1**.
- **Căutarea în adâncime** permite de asemenea verificarea simplă a existenței **ciclurilor** într-un graf.
 - Astfel, un graf conține un ciclu, dacă și numai dacă procedura **CautăInAdâncime** descoperă o valoare diferită de zero în tabloul `marc`.
 - Această înseamnă că se parcurge un arc care conduce la un nod care a mai fost vizitat, deci graful conține un ciclu.

- În cazul grafurilor neorientate trebuie însă să se țină cont de reprezentarea dublă a fiecărui arc, care poate produce confuzii.
- Pentru reprezentarea grafurilor prin păduri de arbori de căutare, liniile punctate sunt acelea care închid ciclurile.

10.4.1.4. Analiza căutării "în adâncime"

- Se consideră un graf G cu a arce și n noduri implementat prin **structuri de adiacențe**
- Traversarea sa în baza tehnicii de căutare în adâncime necesită un timp de calcul de ordinul $O(n+a)$.
 - Termenul n provine din parcurgerea nodurilor și marcarea acestui fapt în tabloul `marc`.
 - Termenul a provine din parcurgerea tuturor arcelor.
- Presupunând că $n \ll a$, timpul necesar căutării este $O(a)$.
 - Acest lucru rezultă din faptul că pentru nici un nod procedura de căutare **nu** este apelată mai mult decât odată, deoarece după primul apel **CautăInAdâncime**(x), `marc[x]` este asignat cu `id`-ul curent și în continuare nu se mai realizează nici un apel pentru nodul x .
 - În procesul de traversare sunt însă verificate **toate arcele grafului**.
 - În consecință **timpul total** petrecut cu parcurgerea listelor de adiacențe este proporțional cu suma acestor liste deci este $O(a)$.